

Василенко Д. П. Состояние послевоенного народного образования в Украинской ССР на примере Полтавской области в 1943-1946 годах

Проанализировано состояние послевоенного народного школьного образования Украинской ССР на примере Полтавской области в 1943-1946 годах. На основе архивных материалов проведен анализ данных по убыткам и процессу восстановления отрасли в области. Указаны основные первоочередные проблемы, которые требовали решения для успешного восстановления народного школьного образования. Обозначены методы обеспечения оперативности возрождения сферы образования на Полтавщине.

Ключевые слова: народное образование, школа, Полтавская область, Отдел народного образования, учебная база, материально-техническая база.

Vasylenko D. P. The state of post-war public education in Ukrainian SSR citing on an example of Poltavka region in 1943-1946

The paper deals with the state of post-war public education in Ukrainian SSR citing on an example of Poltavka region in 1943-1946. According to the archival material the analysis of data concerning losses and the process of reconstruction in this sector of the region has been conducted. The basic problems that were solved primarily in order to reconstruct the public school education of the region have been stated. The methods of efficiency reconstruction in the sector of education in the Poltavka region have been suggested.

Keywords: public education, school, Poltavka region, Department of public education, training base, material and technical basis.

УДК 94:274(477.7)"1943/1964"

Н. Ю. Краснянська

СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ ВІРУЮЧИХ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ГРОМАД ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО РЕГІОНУ У 1943–1964 рр.

Проаналізовано суспільні умови, в яких діяли віруючі протестантських громад. Досліджено форми та методи соціального служіння представників найбільших релігійних общин на Півдні України. Розкрито значущість та масштаби благодійної діяльності віруючих у повоєнному суспільстві. Головна увага була зосереджена на таких напрямках служіння, як: організація недільних шкіл та молодіжних зібрань, матеріальна допомога малозабезпеченим. Розглянуто вплив та значення благочинності на долю конкретних осіб. Висвітлено окремі приклади допомоги невіруючим людям, їхня реакція на такі дії членів протестантських спільнот.

Ключові слова: протестант, громада, соціальне служіння, значущість, благочинність.

Оцінку діяльності організації надає саме суспільство. Тому значущість роботи громад проявляється найбільш активно у періоди гострої кризи. У 1943 р. продовжувалась епоха лихоліття війни та голоду. Дії радянського керівництва були зосереджені на відновленні важкої промисловості, військового арсеналу, діяльності колгоспів, постійних пошуках “ворогів народу” та колабораціоністів. Соціальні організації – школи, лікарні, будинки сиріт, спілки інвалідів та людей похилого віку – залишались без уваги, фінансувались за “залишковим” принципом.

Релігійні громади протестантів у повоєнні роки активізували соціальне служіння, урізноманітнили його форми, тим самим підкреслюючи відкритість своїх осередків, простоту та значущість їхньої діяльності для соціуму.

Актуальність теми дослідження визначена цінністю досвіду соціального служіння віруючих. Суспільна робота членів протестантських громад фрагментарно висвітлені у сучасній науковій літературі.

Метою дослідження є аналіз форм соціального служіння протестантських громад, масштаби та значущість їхньої роботи для різних соціальних верств.

Джерельною базою роботи є архівні матеріали: нормативно-правові документи, на підставі яких діяли релігійні осередки; реєстраційні справи; рішення засідань щодо закриття громад; інформаційні звіти про проведену політично-масову та пропагандистську роботу на місцях; фінансово-звітна документація; листування пресвітерів громад з Уповноваженими різних рівнів; журнали реєстрації відвідувачів громад та інше.

Були використані фонди Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України), Державного архіву Автономної Республіки Крим, Державного архіву Одеської області.

Другим видом джерел виступають матеріали записів інтерв'ю. Для перевірки або спростування окремих фактів автором було проведено соціологічне дослідження на тему: “Життя протестанта у Радянському Союзі”. Були опитані представники найбільш поширених протестантських громад Південної України – баптистів та п'ятидесятників.

Сучасні дослідників-релігієзнавців питання соціального служіння протестантських громад висвітлюють у різних аспектах. Ю. Вільховий ретельно проаналізував нормативну базу, яка регламентувала діяльність протестантів в Радянській Україні у повоєнні часи. Є. Голощапова зробила цілісне дослідження практичної

діяльності баптистських конфесій у 20–30-х рр. XX ст. в Україні. І. Данілова зосередила увагу на державній політиці щодо протестантських громад післявоєнної доби. Т. Грушева проводить комплексні дослідження соціальної роботи п'ятидесятницьких спільнот радянської епохи.

Комплексного дослідження щодо аналізу форм, методів і, особливо, значущості соціального служіння протестантів, не створено у сучасній науковій літературі, на регіональному рівні, зокрема.

Найбільш поширеними течіями протестантів на Півдні України були: євангельські християни-баптисти (ЄХБ), п'ятидесятники та адвентисти Сьомого Дня, свідки Єгови.

Специфіка догматики та соціально-етичного вчення баптистів сприяли поживленню їхньої соціальної діяльності у воєнний та повоєнний періоди. Налаштовані на активну практичну роботу були п'ятидесятники та АСД. Через складні державно-релігійні відносини, постійні переслідування та адміністрування громад, соціальні служіння обмежувались та присікались владними структурами.

Вищим державним органом, що контролював усю діяльність протестантських громад була Рада у справах релігійних культів. Вона мала традиційну для радянських структур ієрархію – Вища Рада у м. Москві, Республіканська Рада та її обласні підрозділи.

Республіканська Рада у справах релігійних культів в інструктивному листі № 162 від 29 травня 1945 р. зазначала: “Не скрізь уповноважені Ради досить рішуче перешкоджають незаконній діяльності громад – це спеціальна робота серед молоді і дітей, благодійницька діяльність, допомога біднякам, матеріальна підтримка віруючих, місіонерська робота серед населення. Такі прояви потрібно рішуче зупинити через релігійні центри, або шляхом особистого попередження керівництва громад” [1, арк. 20].

У цьому документі було реально визначено головні напрямки соціального служіння протестантських громад, які у післявоєнний період були особливо актуальними для суспільства. Держава, яка самостійно не мала змоги забезпечити повноцінне відродження та відбудову територій після війни, перешкождала та забороняла таку необхідну діяльність, як організація недільних шкіл, виховання молоді, допомогу сиротам та біднякам, інвалідам і пенсіонерам.

Важливою формою соціального служіння протестантів була організація недільних шкіл для дітей, різних гуртків та груп молоді.

Цей напрям роботи віруючих особливо присікався чиновниками. Адже представники номенклатури вважали що, діти та молодь – майбутнє комуністичної держави, які не можуть бути віруючими.

У звітах уповноважених за кожен рік надавалась інформація про новонавернених у протестантські громади, де окремою колонкою вказувалась кількість молоді. Постійно підкреслювалась необхідність не допускати будь-яких спроб віруючих проводити роботу серед молоді та дітей [2, арк. 40–42].

Офіційно не дозволені недільні (суботні) школи та молодіжні гуртки діяли у підпіллі.

На кожному молитовному зібранні був присутній представник органів радянської влади, який постійно слідкував за всіма процесами, проповідями, що читались на служінні. Якщо цей чиновник помічав дітей, з пресвітером відбувалась розмова про недопустимість продовження молитовного зібрання у присутності дітей.

У звіті уповноваженого у Одеській області за 1958 р. зазначалось, що дітей виховують у релігійному дусі, шестирічна дівчинка – донька однієї з членів громади, знає багато релігійних віршів напам'ять, а інших віршів не знає [3, арк. 31].

У повоєнні часи влада декларативно турбувалася про освіту дітей та молоді, не змогла оцінити зусилля викладачів недільної школи, які дитину дошкільного віку навчили читати та вчити вірші напам'ять.

У недільних школах були різні групи дітей, якщо їх було мало – то одна. У таких школах навчали читати, писати, робити аплікації та малюнки на біблійні теми, розучували вірші релігійного характеру, ставили п'єси та сценки за біблійними сюжетами.

Якщо громада мала кошти – недільним школам купували олівці, фарбу, зошити, та інші шкільні приладдя; могли дарувати в якості заохочення до навчання різні призи – іграшки, цукерки, книжки та інше.

Дисципліна та мораль мали велике значення, враховуючи пережиті лихоліття війни, безконтрольність та підвищений рівень злочинності у повоєнні роки. Молодь та діти мали повернути своє життя у цивілізовані рамки суспільного співіснування. Тому діяльність недільних шкіл та молодіжних зібрань мала велику соціально-моралізуючу значущість.

Незважаючи на постійні утиски та перешкоджання влади, молоді люди активно брали участь у церковному житті: співали у хорах та грали на музичних інструментах, переписували Святе Письмо, вчили вірші та псалми, відвідували хворих, їздили до інших громад, влаштовували молодіжні зібрання, виїзди на природу.

Кожна група молоді мала свого лідера. Це була більш доросла людина, яка прийняла водне хрещення та мала духовний досвід. Головною метою лідера молодіжного зібрання було: допомога при вивченні Біблії, її вірне тлумачення, настанови молоді – виховання у християнському дусі, запобігання виникненню шкідливих звичок або подолання таких, формування морально-етичних якостей порядної людини.

У роботі з молодими особами, які мали проблемну поведінку, використовували наступну практику. На зібранні обиралась людина, яка добровільно брала на себе відповідальність за поведінку проблемної особистості, наставляла її, підтримувала, відвідувала вдома майже кожного дня. Разом вони вчили Біблію, спілкувались на різні теми, працювали та відвідували молодіжні зібрання.

Наприклад, у інтерв'ю Григоренко Л.І. – члена громади ЄХБ з 1946 р. м. Херсон, детально описується наступна історія [4, арк. 2].

У 1944 р. до їхньої громади прийшла п'ятнадцятирічна дівчина – Тамара Костенко, яка проживала на околиці міста. Вона була з багатодітної, бідної родини, мовчазна, налякана. Згодом з'ясувалось, що Тамара вагітна – її згвалтували під час війни. Батьки хотіли вигнати її з дому і залишили Тамару у себе тільки до пологів, після – вона мала переїхати, адже у сім'ї не хотіли шосту дитину.

У протестантській громаді вона шукала духовної розради та спокою, на матеріальну допомогу Тамара не розраховувала. Григоренко Лідія Іванівна змогла стати їй кращою подругою, помічницею, допомагала народити дитину. Після пологів подруги разом почали працювати та винайняли кімнату у гуртожитку. Віруючі молоді люди допомагали всі разом – дивились за дитиною, приносили іграшки, надавали одяг та харчі, іноді гроші.

Тамара Костенко прийняла водне хрещення у 1949 р. та стала членом громади. Її дитина – Костенко Людмила у віці 20 років теж стала членом общини ЄХБ, допомагала молоді, працювала з дітьми у недільній школі, волонтером у дитбудинку.

Такі випадки були непоодинокими. На Одещині пресвітер громади ЄХБ с. Пангули – Жарденко Д.Б. у віці 15 років був ув'язнений. Він був проблемною дитиною, втратив батька у віці 10 років, почав займатись рекетом серед малолітніх, пограбував промисловий склад і потрапив у колонію. Його провина не була доведена, але Жарденко провів у тюрмі 5 років. Після звільнення почав випивати спиртні напої, грати в азартні ігри та планував пограбувати колгосп [5, арк. 3].

У віці 23 років закохався у дівчину на ім'я Оріся, яка була віруючою, донькою тодішнього пресвітера протестантської спільноти. Дмитро Борисович почав ходити до громади єхб, на молодіжні зібрання, читати Біблію.

Через рік він став віруючим, прийняв хрещення, одружився та став проповідником, завжди розповідав власну історію життя та покаяння. Довгий час був лідером молодіжного зібрання [6, арк. 112–114].

Молодь особливо активно працювала у сільській місцевості – допомагали літнім людям працювати на городах, прибирали у хатах, виконували іншу роботу у господарствах.

Під час роботи віруючі молоді люди проповідували Біблію, запрошували прийти на богослужіння у неділю. Така діяльність іноді присікалась невіруючими, яким допомагали. Причини такої поведінки були різними, як і відношення до протестантів з боку представників різних суспільних категорій.

Отже, молодіжні зібрання у протестантських громадах виконували багато практичних функцій – проводили місіонерську роботу, створювали хори та оркестри, переписували духовну літературу, підтримували один одного, допомагали невіруючим, намагаючись бути відкритими для суспільства та власними прикладами довести переваги життя віруючої людини.

Молоді люди, які приймали водне хрещення та відвідували зібрання, потрапляли під пильний нагляд партпрацівників. Бути віруючим у віці до 30 років означало втратити реальну можливість отримати вищу освіту, кращу роботу, винагороду чи колективну подяку.

У 1961 р. чиновники з м. Одеса провели показове судове засідання над Бондаренко М.Д., щоб на його прикладі залякати іншу молодь.

Бондаренко М.Д. був студентом інституту інженерів морського флоту Одеси, вчився на відмінно, був членом партії. Коли замполіт інституту дізнався, що хлопець баптист – його відрахували та засудили до 5 років позбавлення волі, звинувативши в антидержавній діяльності [7, арк. 10].

Чиновники будь-якими засобами намагались не допустити молодь до протестантських громад. В іншому випадку, міг бути зруйнований головний атеїстичний міф щодо протестантських спільнот – вони зображувались як невеличкі забобонні секти, які відвідували лише люди похилого віку.

Важливою формою соціального служіння протестантських громад була благочинність.

Кожний член діючої громади, якщо мав таку змогу, на молитовному зібранні раз на тиждень здавав певні кошти. Суми пожертв були різними – залежно від доходу віруючих, внески були добровільними. Наприкінці служіння серед віруючих передавали коробку або інший предмет, в який клали гроші [8, арк. 2].

Фінанси протестантських спільнот ретельно контролювала влада, намагаючись звести нанівець благодійницьку роботу.

Кожна громада мала сплачувати визначений щомісячний податок. Фінансове становище общин погіршилось ще більше у 1946 р., коли вийшов указ № 870 від 13 грудня – “Про порядок обкладання податком служителів релігійних культів”.

У 1961 р. вийшла постанова, яка обмежувала фінанси громад та їхніх активістів. Згідно зі статтею 5 постанови Ради Міністрів СРСР від 16.03.1961 р. прибутки церковних хорів, регентів та органістів підлягають оподаткуванню. За кожний безкоштовний виступ хору чи ансамблю під час молитовного зібрання, самі учасники мали платити наприкінці місяця [9, арк. 112].

Таким чином, будь-яка легальна діяльність у громадах, окрім безпосереднього читання Біблії та віршів, оподатковувалась.

Пресвітер та обраний громадою касир раз на місяць, надавали усний звіт членам спільноти про фінансову діяльність. Одним із головних напрямів витрат була благочинність, яка мала різні форми.

Партійне керівництво відмічало активізацію саме благодійницької діяльності під час та після війни. Віруючі в умовах післявоєнного голоду і розрухи знаходили кошти та сили на матеріальну допомогу, підтримку невіруючих людей.

Поширеними після війни були такі форми благочинності, як – пожертви та надання матеріальної допомоги окремим особам.

В інформаційному звіті уповноваженого у справах релігійних культур Кримської області, у 1946 р. ним був викликаний та відсторонений від посади пресвітер. Інцидент стався через те, що громада збирала кошти на надання допомоги своїм "ув'язненим братам" [10, арк. 15].

У листуванні уповноваженого у справах релігійних культур Одеської області та республіканського уповноваженого на 1945 р. зазначено, що патріотична робота релігійних громад головним чином зводилась до пожертв у держбанк для допомоги сім'ям загиблих фронтовиків, сиротам та пораненим [11, арк. 38].

У молитовних будинках влаштовували після служби у неділю безкоштовні обіди. Під час частування були проповіді Біблії, молитовні співи. Це для влади було виявом незаконної діяльності та мало рішуче присікатись [12, арк. 10].

Традиційним напрямком з 20-х рр. ХХ ст. залишалась діяльність жіночих гуртків. Цей вид соціального служіння протестантів набув особливої актуальності під час війни, до того ж більшість членів громад становили саме жінки.

Окремого закону, що забороняв діяльність жіночих протестантських осередків, не було, але держава різними засобами намагалася цьому завадити. Тому керівництво протестантів змушене було приховувати відомості про наявність "сестринських" організацій [13, С. 29].

Крім вищезазначених форм, до благочинності можна віднести – допомогу хворим, бідним членам громад та односельчанам в якості матеріальної підтримки, надання харчів, працю у їхніх господарствах, роботу з дитбудинками, безкоштовні медичні консультації у молитовних приміщеннях, надання ліків, допомога всіх членів громади в організації весіль чи поховань та інше.

У наступні роки гоніння на релігійні організації, репресії щодо віруючих не припинялись, набравши більш завуальованих форм. Тому протестанти змушені були шукати нові форми та напрямки соціальної роботи [14, С. 27].

Таким чином, кожен вид соціальної діяльності протестантів був значущим для суспільства.

Особливо важливою була робота з дітьми, молоддю та малозабезпеченими особами, тими прошарками суспільства, які залишались без належної уваги з боку світських організацій.

Соціальне служіння протестантських громад мало на меті не тільки залучення невіруючих у лона церкви, місіонерська робота не була єдиною формою діяльності віруючих у суспільстві. Підтримка знедолених, праця у господарствах німецьких людей, надання матеріальної допомоги усім, хто її потребував – ці дії стали обов'язковою складовою соціального служіння протестантів. Масово віруючі всинювали дітей-сиріт, яких було особливо багато після війни. Недільні школи та молодіжні зібрання протестантів займались вихованням освіченої, культурної, доброї та порядної людини, яка вірила у Бога, сумлінно працювала та не мала шкідливих звичок.

Соціальна робота, яку добровільно, натхненно та безкоштовно виконували протестанти, мала велике значення для тогочасного суспільства. Форми соціального служіння членів релігійних громад у післявоєнний період є не тільки прийнятними, а й актуальними, значущими у сучасному українському соціумі.

Джерела та література

1. ЦДАВО України, ф. 4642, оп. 2, спр. 14, 23 арк.
2. ЦДАВО України, ф. 4642, оп. 2, спр. 15, 44 арк.
3. ЦДАВО України, ф. 4648, оп. 2, спр. 85, 196 арк.
4. Приватний архів Краснянської Н. Ю., Життя протестанта радянської доби, ф. 1, оп. 1, спр. 3 : "Інтерв'ю з Григоренко Л.Б., 1938 року народження" (дешифровано), 10 арк.
5. Приватний архів Краснянської Н. Ю., Життя протестанта радянської доби, ф. 1, оп. 1, спр. 4 : "Інтерв'ю з Жарденко І.В., 1943 року народження" (дешифровано), 15 арк.
6. Держархів Одеської обл., ф. Р-2000, оп. 3, спр. 462, 172 арк.
7. Держархів Одеської обл., ф. Р-2000, оп. 5, спр. 439, 123 арк.
8. Приватний архів Краснянської Н. Ю., Життя протестанта радянської доби, ф. 1, оп. 1, спр. 2 : "Інтерв'ю з Петренко Л.О., 1946 року народження" (аудіозапис), хв. 56.
9. ЦДАВО України, ф. 4648, оп. 5, спр. 5, 302 арк.
10. Держархів АР Крим, ф.Р-3295, оп. 1, спр. 13, 40 арк.
11. Держархів Одеської обл., ф. Р-2000, оп. 3, спр. 174, 140 арк.
12. ЦДАВО України, ф. 4642, оп. 2, спр. 14, 23 арк.
13. Голощапова Є. О. Громади евангельських християн-баптистів Південної України в умовах суспільних трансформацій 20–30-х рр. ХХ ст.: автореферат дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Є. О. Голощапова ; Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.
14. Рахуба Н.В. Хранимый Божьей милостью / Николай Рахуба. – Черкассы : "Смирна", 2007. – 95 с.

Краснянская Н. Ю. Социальное служение верующих протестантских общин южноукраинского региона в 1943–1964 гг.

Проанализированы общественные условия, в которых действовали верующие протестантских общин. Исследованы формы и методы социального служения представителей крупнейших религиозных общин на Юге Украины. Раскрыта значимость и масштабы благотворительной деятельности верующих в послевоенном обществе. Главное внимание было сосредоточено на таких направлениях служения, как: организация воскресных школ и молодежных собраний, материальная помощь малообеспеченным. Рассмотрено влияние и значение благотворительности на судьбу конкретных граждан. Освещены отдельные примеры помощи неверующим людям, их реакция на такие действия членов протестантских общин.

Ключевые слова: протестант, община, социальное служение, значимость, благотворительность.

Krasnyanska N. Yu. Social service of believers of the Protestant communities in the South Ukrainian region in 1943-1964.

The social conditions in which believers of Protestant communities functioned are analyzed. The forms and methods of social service representatives of major religious communities in the South of Ukraine are studied. The significance and extent of the charitable activities of believers in post-war society is revealed. The main attention was focused on the following areas of service, such as: organizing Sunday schools and youth gatherings, financial assistance to the poor. The influence and importance of charity on the fate of specific individuals. Deals with specific examples help unbelieving people, their response to the following members of the Protestant community.

Keywords: protestant community, social service, significance, charity.

УДК 94(477):323.113(438)"1929/1941"О.Теліга

Ж. І. Кулик

ОЛЕНА ТЕЛІГА: ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЕТЕСИ В ПОЛЬЩІ (1929–1941 рр.)

У статті автор аналізує життя та діяльність поетеси, діячки ОУН(м) Олени Теліги у Польщі (1929-1941 рр.). Досліджується початок творчого шляху поетеси, автор наводить аналіз деяких творів, зокрема, вірша "Мужчинам", статті "Якими нас прагнете" для того, щоб краще продемонструвати сутність творчості поетеси. В статті згадується діяльність української націоналістки у "Слов'янському товаристві культури і мистецтва", у товаристві "Зарево". Автор наголошує, що досить активно була діяльність поетеси в Українській Студентській Громаді. Автор торкається вступу поетеси в ОУН(м) та її подальшої діяльності в культурній ділянці даної організації.

Ключові слова: Олена Теліга, "Вісниківська квадрига", "Слов'янське товариство культури", товариство "Зарево", Українська Студентська Громада, ОУН (м)

Олена Теліга була патріоткою, поетесою і діячкою підпілля ОУН (м). Її творчість була довгі роки забороненою в СРСР. Поетеса більшість свого життя прожила в еміграції, в Україні ж померла смертю героїні, будучи вбитою Гестапо. Про один з періодів її еміграційного життя нам би хотілося розповісти в даній статті.

Як відомо, Олена Теліга довгий час мешкала в Чехословаччині, де вона перебувала в той час на еміграції з родиною. 1 серпня 1926 р. відбулося весілля Олени Шовгенової та Михайла Теліги (Михайло був колишнім старшиною армії УНР, а на той момент-студентом лісового відділу Української Господарської Академії) [1, с.14,15,24]. У червні 1929 року чоловік захистив дипломну роботу, одержав фах інженера-лісівника.

Диплом Михайла Теліги знаходиться в архіві ЦДАВО, який і свідчить про отриманий фах:

Українська Господарська Академія в Чехословацькій Республіці.

ДИПЛОМ

Пан Теліга Михайло, народжений 1900, місяця листопада 21 дня, в ст. Ахтирській на Кубані, що закінчив курс Гімназії ім. Т.Шевченка в Каліші, був зарахований, яко дійсний слухач Агрономічно-Лісового факультету, лісового відділу, і протягом восьми семестрів академічних років 1924-25-1927-28 прослухав встановлений повни курс наук та виконав усі належні вправи та праці.

Згідно з Статутом Академії з дня 23 травня року 1925 склав у повному обсязі перший та другий пів курсові іспити, виконав дипломну працю та склав дипломний іспит.

Комісія для дипломного іспиту постановила з дня 27 червня року 1929 визнала, що пан Теліга Михайло виконав дипломну працю дуже добре, а дипломний іспит склав з успіхом дуже добрим.

На підставі цього, а також &8, 9,17 п.5 та 6 Статуту Академії з дня 23 травня року 1925 Професорська Рада Агрономічно-Лісового Факультету постановою з дня 28 червня року 1929 визнала пана Телігу Михайла інженером-лісівником [2, арк. 27] і Теліги восени того ж року переїхали до Варшави [3, с.13].

Ось які спогади з цього приводу наводить подруга поетеси Наталя Лівіцька-Холодна: "Варшавський український осередок щодо кількості свого населення пережив два періоди. Перший був тоді, коли українська вояцька молодь, вирвавшись з польських таборів, вирішила здобувати собі нову зброю для майбутньої боротьби з ворогом – освіту. Другий період напливу українців до Варшави почався десь у кінці 1928 року, коли стали з'їждитися туди молоді люди, що закінчили студії за кордоном і хотіли нострифікувати свої дипломи, а також нові українські інженери, що їх випускала Українська Господарська Академія в Подєбрадах. Улаштуватися на працю в Чехії могли тільки одиниці. Отже, почав їх влаштовувати в Польщі Український Центральний Комітет у Варшаві, що був головною установою для опіки над емігрантами з центральних земель. Тоді приїхало до Варшави і подружжя Олена та Михайло Теліги. До Варшави їх тягнуло теж родинне почуття, бо там уже був батько Олени".[4,с.82]

Щодо творчого шляху поетеси, то він почався ще в Чехословаччині. Перша поезія поетеси вийшла у 1928 р. на сторінках журналу "Вісник", коли там було розміщено вірш "Весняне", а згодом, того ж року, вірш "Тільки вечір злітає над місто" [5, с.458]. Проте саме "польський період" виявився найпродуктивнішим. На нашу думку, це можна пояснити тим, що вже вона досягла такого віку, коли була сформована її національна